

Positiv og normativ politisk analyse: Om det egenartede ved statsvitenskapelig analyse og utfordringen fra økonomiske teorier om politikk

AV BJØRN ERIK RASCH

Jeg er rasjonalist, og med
dette mener jeg at jeg tror
på diskusjon og argumentasjon.

Karl Popper

MØRKET

Jeg knar mørket med
mine hender og finner
ingenting i dem? Da er
heller ikke mørket
så urimelig
som det ser ut til.

Ernst Orvil

1. Innledning

Samfunnsvitenskapene har som en av sine fremste oppgaver å gjøre samfunnet begripelig og "gjennomsiktig". I all forskning vil det å *forstå* stå sentralt. For dette formål formes begreper og modeller.

De tankekonstruksjoner som over tid bygges opp – eller avleires, vil være av høyst ulik art. Noen er åpne, induktive og "myke", mens andre er strenge, formelle – og gjerne deduktive. Teoriutvikling kan gjerne betraktes som prosesser der forskere kontinuerlig tar en mengde mer eller mindre veloverveide beslutninger. Legges et beslutningsperspektiv til grunn, vil det også kunne være naturlig å søke å forankre beslutningsaktiviteten i velbegrunnede normer og kriterier for teoriutvikling.¹ Det kan hevdes at teori bør bygges gjennom, og forskningsprosessen innbefatte, sekvenser av (instrumentelt) rasjonelle valg – avgjørelser som i størst mulig grad gir opphav til forståelse.² Et slikt perspektiv vil ligge til grunn for denne artikkelen (og fruktbarheten av det vil ikke drøftes nærmere underveis).

Gjennom de siste tiårene har økonomiske teorier om politikk fått en ganske fremtredende plass i det statsvitenskapelige teori-arsenal.³ Under samlebetegnelse "public choice" eller "rational choice" gis spillteori, formell forhandlingsteori, individuell beslutningsteori og teori for kollektive

beslutninger politiske fortolkninger.⁴ Politiske fenomener analyseres med begreper og metoder som i overveiende grad er utviklet av økonomer og matematikere. Statsvitenskapelig teoridannelse har som oftest vært av en langt løsere og kompleks type enn byggverkene som nå ses importert.⁵

I og med at økonomiske tilnærminger i betydelig grad har kunnet invadere statsvitenskapen⁶, kan det være vel verdt å reflektere over om dette ut fra statsvitenskapens egenart kan sies å være kjærkomment eller tvert imot betenkelig.

Nå ligger det imidlertid ikke klart i dagen hva som eventuelt måtte være egenartet ved studiet av politikk. Det sentrale siktemålet med denne artikkelen vil derfor være å søke å formulere grunnleggende prinsipper for normativ – og især – positiv politisk analyse. Dette forutsetter en diskusjon av hvilke forhold eller fenomener statsvitenskap primært bør konsentreres om, fagets "gjenstand". På grunnlag av den emnemessige avgrensning som forfektes og de metodologiske standpunkter som inntas, rustes vi til å kommentere relevansen av økonomiske tilnærminger i studiet av politikk.

Mer detaljert bygges artikkelen opp på følgende vis: Først diskuteres det hva politikk er, og derved hva statsvitenskapens sentrale kjerne vil være. Synspunktet som bringes til torvs er at statsvitenskapens hovedansvar er å studere *aktiviteten innenfor, i tilknytning til, og i skjæringsfeltene mellom politiske beslutningssystemer.*

Neste trinn er å skissere de ulike formål statsvitenskapelige analyser kan være ledet av. Det skilles mellom normative og positive analyser. Det blir kort antydning at normative analyser helt klart har sine særtrekk som må påaktes. Samtidig blir det påpekt at *det er klare paralleller mellom normative analysers "logikk" og analyser av faktiske fenomener, og at en og samme teori ofte vil kunne tjene både normative og positive analyseformål.*

Det helt sentrale formål ved positive analyser, nemlig å forklare fenomener, vies spesiell oppmerksomhet i artikkelen. Å si hva en forklaring er, er et langt mer komplekst problem enn de fleste i første omgang antar. Litteraturen på feltet er svært omfattende, uten at det dermed finnes noen konsensus omkring hvilke betingelser som må oppfylles for at et argument skal være en forklaring. Her vil det syn utpensles at *å forklare ideelt sett vil si å avdekke den mekanisme som har determinert et fenomens frembringelse.*

Grovt sagt kan to syn på forklaringer sies å dominere i litteraturen: På den ene siden det hempeilianske "cowering law" eller deduktiv-nomologiske perspektivet, og på den annen side et interpretativt, fortolkende og forstående perspektiv uten generaliserende (nomotetiske) ambisjoner.⁷ Det er elementer i den interpretative posisjon som vanskelig kan ignoreres, samtidig som det vil være et nederlag å måtte gi avkall på å utvikle generell teori.⁸ Her skal det argumenteres for at posisjonene til en viss grad kan forenes, – at det finnes en statsvitenskapelig farbar vei mellom den positive teoridannelsens Skylla og Karybdis. Påstanden er at *en eller annen form for atferdsforutsetninger, eksempelvis om rasjonelle valg, må introduseres i enhver generaliserende statsvitenskapelig ansats.*

Artikkelens siste del antyder momenter til vurdering av de økonomiske tilnærmingers statsvitenskapelige relevans, med bakgrunn i de metodologiske synspunkter. Et hovedsynspunkt i de avsluttende merknader er at *hvis generaliserende statsvitenskap fordrer forenkede atferdsforutsetninger, noe det argumenteres for tidligere, så representerer faktisk økonomisk teori om politikk et interessant alternativ.* Et av de viktigste elementene i denne teorien er nemlig presise, om enn snevre, atferdsforutsetninger.

De enkelte deler av artikkelen vil være svært allmenne. De ulike vitenskapsteoretiske synspunkter blir i hovedsak stående uten illustrerende og utdypende eksempler. I stedet for en weberiansk refleksjon og ekstrahering av metodologiske prinsipper fra den statsvitenskapelige praksis, fra

politiske analyser som har blitt stående som betydningsfulle, er det her heller tale om refleksjon over statsvitenskapelige grunnlagsstudier og metode-diskusjoner, hvilket i noen grad rett og slett vil si generell samfunnsfaglig grunnlagsdebatt.⁹

2. Statsvitenskapens gjenstand

Statsvitenskap er enkelt sagt siktet inn mot studiet av politikk. Hovedgrensene for fagets gjenstand trekkes gjennom den definisjon av politikk som velges. Og her er det mange muligheter. Robert Dahl har bidratt med en svært vid definisjon, hvor faget følgelig skal fokusere:

"... any persistent pattern of human relationships that involves, to a significant extent, power, rule, or authority." (Dahl 1963:6).

David Eastons vidt aksepterte syn på politikk som aktivitet knyttet til *autoritativ verdifordeling* i et samfunn, kan imidlertid snevre inn både for skjevt og trangt (Easton 1953:127 ff). Det samme gjelder Ole Bergs funksjonelle (og dermed ekstra problematiske¹⁰) avgrensning av "stat" til det institusjonskompleks som *styrer* samfunnet, som dirigerer formingen og omformingen av folks livs- og levevilkår, og statsvitenskapens gjenstand til vekselspillet stat-samfunn (Berg 1975:1–3).

Enda en snever – eller åpenbart amputert – oppfatning av politikk kan det spesielt være verdt å nevne i vår sammenheng, idet det har vært hevdet at *økonomisk teori om politikk* også står for en særegen *økonomisk oppfatning av politikk*.¹¹ Det økonomiske syn på politikk:

"... går ut på at den politiske beslutningsprosess er, og bør være, økonomisk både i sitt formål og i sin form. Politikken er økonomisk i sitt formål, fordi det er økonomiske spørsmål som er den sentrale gjenstand for beslutningsprosessen. Det er i hovedsak tale om to typer økonomiske saker: opprettelse av kollektive goder og påvirkning av inntektsfordelingen. (...) Videre går modellen ut på at politikken bør være økonomisk i sin form, det vil si at det bør bygge på desentraliserte, private beslutninger. Stemmegivning er den sentrale, nesten den eneste politiske handling borgerne skal utføre." (Elster 1983a:13.)

Som angivelse av hva politikk er, altså ikke-normativt betraktet, er det ikke vanskelig å se at mye av den virksomhet som vi intuitivt oppfatter som politikk faller utenom. Kollektive goder sier langt fra alt om tjenestemenyen og beskjefligelsene til moderne velferdsstater. At disse statene, tunge

som de er av korporative arrangementer, skulle bygge på politikk som er økonomisk i sin form er i beste fall uklart.

Jeg skal her forfølge en tolkning av Eastons politikk-oppfatning, men først en advarsel.

Definisjoner av statsvitenskapens gjenstand må være rommelige og løse. Det er fåfengt å forsøke å trekke helt presise og skarpe grenser, fordi det ikke er noen garanti for at avgrensningen *kan* følges opp. Som tidligere nevnt ledes vitenskapelig aktivitet av en trang til å forstå. Klarhet søkes bibragt gjennom oppbygning av teori. Et eksempel: De fenomener fagets forskere setter seg fore å studere, forklares ved hjelp av mer eller mindre velutviklede teorier. Definisjonen av politikk kan nok styre valget av *eksplanandum* – fenomen å forklare, men ikke på samme måte *eksplanans*. Det er ikke gitt at alle politiske fenomener kan forklares tilfredsstillende – og forstås – ”politisk”, dvs. gjennom elementer som alle faller inn under begrepet politikk.

Hva er så statsvitenskapens gjenstand? William Riker har tolket Easton slik:

”Now if, as Easton asserts, politics is the authoritative allocation of value and if, as I interpret it, ”allocation” refers not to a physical process but to the social process of deciding how a physical process shall be carried out, then the subject studied by political scientists is decision-making. But . . . not all decision processes are political or of any concern to the political scientist. (. . .) Indeed, the only decisions in the scope of politics are those which concern value and are assumed to be authoritative.” (Riker 1962:10–11.)

Her kan begrepene ”value” og ”authoritative” skape nye definisjonsmessige problemer. Især gjelder det *verdi*: På den ene siden trekkes assosiasjonene i retning av fordelbare goder (hvilket må være for snevert), og på den annen side ”values as expressions of our preferences” (Easton 1953:222) – en begrepsbestemmelse så vidt at den vanskelig kan være fruktbar (jfr. Berg 1975:25; 1971). Det er dermed naturlig å la *verdi*-begrepet falle, og det trekker ”allokering” med seg i fallet.

Tilbake står politikk lenket til *autoritativ beslutningsaktivitet*. Autoritative er ifølge Easton beslutninger – eller ”policy” – som aksepteres som bindende av de relevante aktører; ”a policy is clearly authoritative when the feeling prevails that it must or ought to be obeyed” (Easton 1953:133). Slike beslutninger vil først og fremst forbindes med det offentlige. Her vil det derfor legges til grunn en oppfatning av autoritativ beslutningsak-

tivitet som aktivitet primært tilknyttet det institusjonskompleks som innen et territorium har monopol på legitim bruk av voldsmakt – staten i Webers forstand.

Autoritative beslutningsutfall vil i et samfunn aldri være ett enkelt individs verk, selv ikke i ekstremt diktatoriske småstater. Det vil i regelen være tale om gruppebeslutninger, hvilket forutsetter at en viss ramme eller struktur omkring enkeltindividenes opptreden alltid–vil være tilstede. Rammen trenger selvsagt ikke være svært fast og stabil. *Alle slike institusjonelle ordninger*, formelle eller uformelle prosedyrer, regler eller normer, som omdanner enkeltaktørers handlingsvalg til kollektive resultater, kan kalles *beslutningssystemer*. Har de kollektive resultatene karakter av å være autoritative beslutninger, så har vi med *politiske beslutningssystemer* å gjøre.¹²

Det vil her føre for langt å gå inn på de enkelte elementene i definisjonen av politiske beslutningssystemer. La det imidlertid være nevnt at det i rikt monn er rom for variasjoner på de dimensjoner definisjonen inkluderer. De institusjonelle ordninger kan gi opphav til strukturer som er sentraliserte eller desentraliserte, flate eller pyramidale, preget av løst eller fast sammenkoblede enheter, osv. Omdanningsprosessen som resulterer i kollektive utfall kan preges av bytte, befaling, preferanseaggregering, argumentasjon, problemløsning, fremsettelse av forslag og motforslag, osv. De autoritative utfallene er åpne eller stilltiende vedtak eller avtaler, basert på oppslutning fra få eller fra mange – en leders befaling, et flertalls vilje, enstemmighet. Mange dimensjoner gir talløse kombinasjonsmuligheter: Politiske beslutningssystemer kan være utformet på en uendelighet av måter. Noen hovedkategorier peker seg imidlertid ut: Avstemningssystemer (f. eks. demokratiske ordninger), forhandlingssystemer (f. eks. korporative arrangementer), hierarkier (f. eks. det weberske byråkrati).

Anarkier og frikonkurransemarkeder er velkjente ikke-politiske beslutningssystemer, hvor omdanningsprosessen resultat er rene summerings- eller aggregat-effekter heller enn egentlige kollektive *beslutninger*. Hvorvidt det på et område skal tilrettelegges for anarki eller marked, er imidlertid et kollektivt valg-problem.

Det kan nå hevdes at politikk er å forstå som aktiviteten innenfor, i tilknytning til, og i skjæringsfeltene mellom politiske beslutningssystemer. Både aktivitetens rent ”faktiske” og dens verdimeslige aspekter hører med til statsvitenskapens sentrale

emner. De politiske utfall eller fenomener som kan stilles i fokus vil spenne vidt, fra det politiske apparat og institusjonelle forhold til politiske aktørers handlinger, motiver, verdier. Dette perspektivet gjør det imidlertid, med Johan P. Olsens "ny-institusjonalistiske" formulering:

"... mindre viktig å diskutere disiplinens yttergrenser – hva statsvitene *kan* studere – enn å slå fast at statsvitenskapen har et *særlig ansvar* for å analysere de politiske institusjonenes oppbygning, virkemåte, effekter og utviklingstrekk." (Olsen 1985:4.)

Det er viktig å poengtere at til tross for innsirklingen mot de politiske institusjoner, vil atferd og interaksjon – politisk beslutningsaktivitet – likevel måtte stå helt sentralt.

Det internasjonale system har anarkiets trekk (Young 1978), og den internasjonale politikk – "storpolitikken" – kunne således lett mistenkes å falle utenfor ved vår begrepsbestemmelse av statsvitenskapens gjenstand. Så er ikke tilfelle. Den internasjonale arena må ses som møtesplass for politiske beslutningssystemer. Det er tale om stater eller statsrepresentanters interaksjon. Her produseres det i svært liten grad autoritative utfall, men det er tale om aktivitet i skjæringsfeltet mellom systemer hvor autoritative avgjørelser skapes.

Hvilke typer av fenomener vil det dreie seg om ved politiske analyser? Med vår avgrensning av statsvitenskapens gjenstand vil en tredeling fange opp det meste. For det første vil det dreie seg om aggregatfenomener, hvilket enten vil være intenderte eller uintenderte konsekvenser av enkelt-handlinger eller resultater av at kollektiver som sådan *velger* mellom tilgjengelige muligheter, dvs. kollektive beslutninger.¹³ Disse aggregatfenomene kan ses på som kollektiv atferd – i vid forstand.

Den andre typen av fenomener vi vil nevne er individuelle politiske handlinger, for eksempel en statsministers aktivitet i valgkampen eller en bestemt partileders befatning med et regjeringsskifte.

For det tredje vil det dreie seg om rammene rundt individuell og kollektiv politisk atferd som en klasse av fenomener å fokusere ved politiske analyser. Kort sagt gjelder det den politiske beslutningsaktivitetens (relevante) kontekst – fra fysiske betingelser og materiell-struktur, via regler og institusjonelle ordninger, til normer og kultur.

Den oppfatning av statsvitenskapelig virksomhet som er lansert, impliserer ikke at noe bestemt "karakteriserende perspektiv" for politiske akti-

vitert er valgt.¹⁴ Interesseskamp versus ivaretagelse av fellesskapets tarv, konflikt versus konsensus, retorikk og taktikk versus gode argumenter og åpen diskusjon – alt dette er variable, og en kan ikke gå til beskrivelser og analyser av politisk aktivitet med *a priori* valg av verdier på slike variable.

Dette gjelder også enkeltaktørenes handlings-tilbøyeligheter: Noe forhåndsstandpunkt impliseres ikke av måten fagets gjenstand er avgrenset på. Terrenget ligger åpent for mange og ulike muligheter.

Det er eksempelvis intet ved politikk-forståelsen som er lagt til grunn her som innebærer at politisk aktivitet skulle være kjennetegnet av spesielle former for rasjonalitet, eller at menneskenaturen forutsettes å være av spesielt edel eller slett beskaffenhet.¹⁵ Samtidig er det i utgangspunktet intet til hinder for at – eksempelvis – et strategisk perspektiv kan være fruktbart. Politikk forstås kanskje i noen sammenhenger best om det antas at aktørene har "förmåga att handla strategiskt dvs att kunna manövrera på ett sådant sätt, att så mycket som möjligt av preferenserna förverkligas i nuläget utan att därför utsikterna på längre sikt försämras" (Lewin 1984:373). Poenget er at alle atferdsforutsetninger må begrunnes og berettiges. De kan ikke ligge implisitt eller eksplisitt i selve oppfatningen av politikk.

3. Statsvitenskapelige analyseformål

Statsvitenskapelige analyser kan ha ulike formål. Grovt sett kan det skilles mellom *positiv* (deskriptiv) og *normativ* (preskriptiv) analyse. Videre kan ambisjonsnivået for *positiv* analyse variere fra ren beskrivelse av faktiske forhold, til forklaring av fenomener som er kjente og forutsigelse av fenomener som enda ikke er erfart. Dette kunne antas å gi grunnlag for utvikling av to typer teori, dvs sett av klart systematiserte oppfatninger¹⁶, nemlig positiv teori og normativ teori. En slik betraktningssmåte er imidlertid uheldig. Selv om det er uomgjengelig å holde et skille mellom positiv og normativ analyse i hevd, så forefinnes teorikonstruksjoner med et dobbelt potensiale – tilnærminger hvor positive og normative elementer "live side by side in close symbiosis" (Simon 1977:138).¹⁷ Økonomisk teori om politikk kan eksempelvis ofte karakteriseres som både positiv og normativ.¹⁸

3.1 Trekk ved normativ statsvitenskapelig analyse

Normativ statsvitenskapelig analyse deler mange uavklarte grunnlags- og metodeproblemer med fa-

get etikk – en gren av filosofien. Behandlingen i dette avsnittet blir kun for noen små krusninger på disse problemenes overflate å regne. Det redegjøres for visse elementer som i større eller mindre grad vil danne basis for normative diskusjoner i statsvitenskapelig sammenheng, og som er egnet til å fremheve kontraster mellom normativ og positiv analyse.

Ved normativ analyse argumenteres det for at noe er verdifullt og ønskelig, eller at det tvert imot er dårlig og uønskelig. Dette "noe" er da fenomener som i en eller annen forstand kan sies å være politiske. Forholdet mellom det attråverdige og riktige settes i fokus. Hva *bør* et individ, en organisasjon, en stat gjøre i bestemte valgsituasjoner? Hvilke handlinger er *riktige*? Hvilke reguleringer og lover lar seg forsvare moralsk? Hvilke institusjoner *bør* vi ha, og hvordan *bør* de utformes for å oppfylle våre verdimeslige forventninger? Hvordan kan eksisterende beslutningsprosesser og -regler legitimeres eller rettfærdiggjøres?

Gjennom normative analyser kan det gis råd om, etterlyses, advares eller protesteres mot bestemte holdninger, valg og handlinger. Her er det altså også plass for statsvitenskapelig forskning i "Machiavellis rolle som fyrstens rådgiver" (Olsen 1985:8).

Det er en fundamental forskjell mellom empiriske utsagn og verdiutsagn, mellom *er* og *bør*, noe den såkalte *Humes lov* uttrykker: "no value judgement can be deduced from wholly empirical premises" (Sugden 1981:4). En kjent passasje hos Hume lyder:

"I hvert moralsystem som jeg til nå har møtt har jeg alltid lagt merke til at forfatteren en tid resonnerer på den vanlige måten og fastslår Guds eksistens eller kommer med bemerkninger om menneskelige forhold; så plutselig overraskes jeg ved å finne at jeg i stedet for de vanlige forbindelsene av utsagn, *er* og *er ikke*, ikke møter noe utsagn som ikke er forbundet med *bør*, eller *bør ikke*. Denne forandring er umerkelig, men er av største betydning. For siden dette *bør*, eller *bør ikke*, uttrykker en relasjon eller bekreftelse, er det nødvendig å bemerke og forklare det; og på samme tid gi en grunn for det som synes helt utenkelig, hvordan denne relasjon kan være en deduksjon fra andre, som er helt forskjellige fra den."¹⁹

Hume selv levnet denne problematikken mindre enn en side i sitt forfatterskap (Hiort 1972: 131). Den senere filosofiske debatt er imidlertid omfattende, og vitner om at det standpunkt som er inntatt her ikke er enerådende.

Det er neppe noen som er uenige i at en på basis

av rent deskriptive utsagn om stortingsvalget 1985, altså uten å gå via normative premisser, kan komme frem til at en bestemt mindretallsregjering *bør* dannes. Annerledes vil noen hevde at det forholder seg i forbindelse med enkelte motsetningsfylte fenomener:

"Suppose, now, that an end, e. g. a political objective, is found to be contradictory in a logical sense. Does that finding directly, without the mediation of a norm, entail an evaluation? My answer is yes. It is impossible to aim in a coherent way at a contradictory objective. Therefore such an objective is not as an objective should be." (Midgaard 1977:137).

Fra det forhold at det *eksisterer* en motsigelse, for eksempel at en målsetning rommer elementer som det er logisk umulig å oppfylle på samme tid – virkeligheten er rett og slett ikke slik at det lar seg gjøre, hevdes det av seg selv å følge at noe er underlig og annerledes enn det med god mening *burde* være.²⁰ Under ligger kontradiksjonsprinsippet som en formodet parallell: Ingen setning er både sann og usann.

Dersom resonnementet ovenfor holder, kunne det tenkes å ha vidtrekkende følger. Uten en dyp kløft mellom *er* og *bør*, blir det ikke alltid noe skarpt skille mellom normativ og positiv analyse. I allefall visse verdimeslige eller normative forhold løftes ut og bort fra det subjektive som i en eller annen forstand ellers hefter ved vurderinger og *bør*-utsagn; visse *bør*-utsagn får så å si samme status som empiriske påstander.

Resonnementet ovenfor fører imidlertid ikke særlig langt. I beste fall vises det at det i kjølvannet av enkelte tilfeller av motsigelser, bare er ett normativt standpunkt åpent om en vil unngå nye motsigelser eller ikke selv implisitt bekrefte det motsigelsesfrie som verdi-premiss. Dette standpunkt går ut på at noe er som det ikke *burde* være, og er således av en særdeles svak art. Selv om en går med på at det er noe uomtvistelig "inherently negative" ved det motsigelsesfylte, slik at motsigelsene *under ellers like vilkår* *burde* unngås, vil det fortsatt kunne være åpent for ulike syn på hva som i ethvert konkret tilfelle *bør* være (eventuelt *bør* være istedet).

Det hevdes altså at ved normative analyser er et "subjektivt" element uomgjengelig. Det vil selvfølgelig være vesentlig å få det "subjektive" frem i lyset, men analysens form kan likevel ha et relativt "nøytralt" ytre preg. Det kan bygges på verdier det ikke er strid om, og som alle uten videre deler.²¹ Eller i andre tilfeller, med en abstrakt illu-

strasjon: ”Gitt verdiene $x, y \dots$ (som forskeren, den etiske kommentator, kan finne mer eller mindre velbegrunnede), så bør \dots ”. Her kan de logiske slutninger forekomme viktigere enn argumentasjon tilknyttet verdiene *per se*. Sett av verdier kan betraktes som variable, og en studerer så konsekvenser av skiftninger i variabelverdier *uten selv* som forsker å ta stilling til de verdistandpunktene som analysen omfatter, uten selv å velge side.

Ved normativ analyse går det imidlertid ikke med hvilke som helst avveininger og standpunkter, men det er vanskelig generelt å peke på hva som faller igjennom og hva det kan bygges videre på. Vitenskapelighet fordrer i det minste iakttagelse av at oppfatninger og vurderinger skal være presise og velbegrunnede, argumentasjonen systematisk og eventuelle empiriske premisser velfunderte. Mange vil nok med John Stuart Mill likevel istemme at ”Questions of ultimate ends are not amenable to direct proof”. Uenighet om normative spørsmål vil ikke nødvendigvis kunne oppløses gjennom *mer innsikt*, flere og mer velbegrunnede analyser, og skiller seg således fra (ren) empirisk forskning. Enighet om hvordan verden er kan i prinsippet tenkes skapt.

Normative begrunnelser kan være av høyst ulik art. Likevel:

”If we examine actual moral discourse when it is being conducted, we will come to see that there is a complicated network of procedural rules connected with morality that limit and partially specify what can count as good reasons for a moral claim.” (Nielsen 1972:130)

Det skal ikke her gjøres forsøk på å si noe generelt om typer av normative analyser. Enkelte klasser av analyseforløp kan det dog være verdt å nevne.

Av og til vil analysens siktemål være ”destruktiv”. Argumentasjonen kan gå ut på å vise at det begrepsmessige feste for et verdistandpunkt er uklart eller uten tilstrekkelig sammenheng. Argumentasjonen kan siktes inn mot å avdekke logiske brister og inkonsistens i normative posisjoner. Argumentasjonen kan klarlegge at standpunkter har konsekvenser som tidligere ikke har vært påaktet, og hevde at disse er uakseptable.

Eller perspektivet snus fra å rive standpunkter fra hverandre, til ”konstruktiv” å etablere normative oppfatninger: Grovt sett kan standpunktene begrunnes ovenfra eller nedenfra, deduktivt fra mer fundamentale oppfatninger (generelle prinsipper) eller induktivt fra mindre fundamentale oppfatninger og intuisjoner (enkeltestadpunkter). Et eksempel fra moderne rettferdighetsteori:

Nozick (1974) har sterk deduktiv slagside, mens Walzer (1983) i utpreget grad er induktivt orientert.

Den rawlsianske metode for ”reflective equilibrium” representerer en parallell til hypotetisk-deduktiv tenkning innen normativ analyse (Rawls 1971). En forestiller seg den vitenskapelige tekning som en prosess der enkeltintuisjoner og oppfatninger gir grunnlag for å stille opp generelle prinsipper, og der det fra de generelle kriterier igjen avledes enkeltoppfatninger det tas stilling til. Over tid nås en tankemessig likevektstillstand – en ”state of mind in which one sincerely holds a set of systematized and fully consistent value judgements” (Sugden 1981:9). Mange slike avbalanserte normative konstruksjoner vil kunne dannes, altså til forskjell fra hva situasjonen vil være når det gjelder positiv teori.²²

Normative teorier kan ikke *testes* i vanlig forstand, men det er viktig å være oppmerksom på at det finnes paralleller for noen teorier: ”... moral principles are ”tested” by our responses that their consequences are acceptable or unacceptable” (Glover 1977:26) eller kort og godt å la utbredte moralske intuisjoner være ”data” teoriens avledede prediksjoner prøves mot (jfr Føllesdal m fl 1984:129).

3.2. Positiv statsvitenskapelig analyse

La oss nå ta skrittet over i den positive analyse. Slik analyse skal gjøre oss istand til å si hvordan ting er, hvordan de faktisk *virker*, og hvordan de faktisk er *frembragt*. Hvordan opptrer velgerne ved stortingsvalg? Hvordan omsettes velgernes stemmer i mandater i Stortinget? Hvorfor kom Fremskrittspartiet i vippeposisjon etter valget høsten 1985?

Det sentrale formål for positiv analyse, eller for empirisk vitenskap overhovedet, er å forklare. Hvordan ser så en statsvitenskapelig forklaring ut? Liksom det ikke finnes noen konsensus om statsvitenskapens gjenstand, er det også betydelig uenighet om tilnærming til og prinsipper for etablering av den kunnskap som forklaringer representerer. Det syn på (statsvitenskapelige) forklaringer som her gis til beste, bygger på elementer som alle gjenfinnes i en eller annen form i litteraturen – enten den formidable generelle vitenskapsteoretiske litteratur eller den mindre omfangsrike litteratur av denne art faget selv har frembragt. De standpunkter som inntas når det gjelder krav til forklaringer vil i mange tilfeller være for knapt begrunnet, men målet her er da

også det begrensede å skissere en plattform, blant annet for senere å kunne fremkaste momenter til vurdering av økonomiske teorier om politikk, heller enn å utpensle en teori for statsvitenskapelige forklaringer.

En forklaring er et argument eller et resonnement gitt som svar på et *hvorfor*-spørsmål. Hvorfor erfares fenomenet Y? Visse krav må innfris om svaret, eller rettere resonnementet, skal virke overbevisende og få gjennomslag og aksept. Hvilke krav bør reises?

La oss begynne med å ta et skritt tilbake, og stille opp en presumpsjon om determinisme: Det forventes at "any event has a cause" (Elster 1983b:27), eller at begivenhetene som studeres er ikke-tilfeldig generert. For hvilken som helst begivenhet eller hendelse, forventes det å foreligge et sett av grunner som samlet sett er minimalt tilstrekkelige betingelser for at fenomenet skal opp- tre, dvs. at hvis bare ett av elementene i settet av tilstrekkelige betingelser ikke er tilstede så vil heller ikke fenomenet registreres.²³ Vi vil kalle dette for et *metodologisk prinsipp om tilstrekkelig grunn*.²⁴

At prinsippet sies å være metodologisk, innebærer at det *ikke* betraktes som en vitenskapelig påstand. (Det innebærer også et ønske om å styre utenom den metafysiske problematikk som umiddelbart resiser seg.²⁵) Det påstås ikke at prinsippet nødvendigvis gjelder alltid og overalt, men det planter en metodologisk forventning i oss om at det for ethvert fenomen vi studerer er *verdt å søke* etter årsakene eller grunnene til at det måtte opp- tre (jfr. Kaplan 1964:124).

Med dette utgangspunktet, blir det essensielt for å forstå *hvorfor* et fenomen opptrer, at dets determinerende grunner avklares. Å forklare vil dermed ideelt sett si å avdekke den *mekanisme som har determinert* et fenomens frembringelse, dvs. å gi grunner som er tilstrekkelige – minimalt tilstrekkelige betingelser. Dette kan stilles opp som et ideal, selv om vi som nevnt selv sagt aldri vil kunne ha noen forsikring om eksistensen av determinerende mekanismer. Det vil vel også ofte være slik at vi føler å ha fått *forståelse* og en forklaring på et fenomen, selv om den avdekkede mekanisme ikke er fullstendig determinerende.

Det angitte perspektiv på forklaring impliserer i samfunns- og statsvitenskapelig sammenheng andre metodologiske postulater. Også her er det tale om svært generelle presumpsjoner. Å avdekke en determinerende mekanisme for et politisk fenomen, innebærer (som oftest) en treleddet *reduks-*

jonisme. Hvis det fenomen som skal forklares ikke er et enkeltindivids handling *per se* (normalt vil det innen statsvitenskapen ikke være det), men handlingsmønstre, kollektive beslutninger, institusjoner, strukturer og prosesser, verdimønstre, politisk kultur, etc. – eller dannelsen av, endringer i, og konsekvenser av slik forhold, så må relasjonene mellom det aktuelle fenomen og individenes eller samfunnsborgernes atferd avklares.

En grunnleggende form for-reduksjonisme uttrykkes ved et *prinsipp om metodologisk individualisme*. Sosiale og politiske fenomener, samfunns- messige makrofenomener, er sammensatt av og oppbæres av enkeltindividers atferd eller handlinger:

"Methodological individualism is a doctrine about explanation which asserts that all attempts to explain social (or individual) phenomena are to be rejected (or, according to a current, more sophisticated version, rejected as "rock-bottom" explanations) unless they are couched wholly in terms of facts about individuals." (Lukes 1973:110.)

Individet blir samfunnsforskerens "elementær-partikkel". I analysen må det benyttes metoder som griper individenes opptreden, deres beveggrunner, og – især – interaksjonen individene imellom. Aggregatstørrelser som grupper, organisasjoner, klasser og stater vil ikke være de mest elementære størrelser å bygge en analyse på, og analysen vil ikke være tilfredsstillende uten at den har møtt disaggregeringens og individets moment.²⁶ Aggregater kan ikke tillates "a life of their own" – med Schumpeters (1939:100) uttrykk, uten at forståelsen av fenomene vil lide, eller rettere sagt utebli.

Men hvorfor stoppe reduksjonen ved individet? Hvorfor ikke en videre reduksjon? Ett svar er det følgende: Den umiddelbare foranledigelse for atferd, er den handlendes mentale "tilstand", – dennes beveggrunner, motiver, oppfatninger. Atferden vil i alminnelighet uttrykke *mening*. Det er langt fra opplagt at en noensinne, og avgjort ikke idag, gjennom reduksjon til for eksempel fysiologiske forhold skal kunne forklare *meningen* med handlinger.²⁷ Eller annerledes uttrykt:

"It may well be that the psychologist can derive the whole of his discipline from neurology, biochemistry, and the rest; it is not destructive skepticism but productive pragmatism to say, "I'd like to see him do it". (Kaplan 1964:125).

Å forstå politiske fenomener antar vi krever reduksjonisme, men reduksjonsprosessen har aktørenes intensjoner – atferdens mening – som ytterste stoppested.²⁸

Å forklare gjennom å avdekke en determinerende mekanisme, innebærer på sett og vis å fortelle *en historie* om begivenheters gang, om hvordan den ene hendelsen følger den andre i lengre eller kortere begivenhetskjeder (jfr. Ryan 1970:60). Gjennom reduksjonen i tråd med den metodologiske individualisme er to forhold særlig viktig å avdekke: *Suksesjon og kontiguitet*. Den determinerende mekanisme bør eksplisere rekkefølgen mellom hendelser, og forutsetter en bevegelse fra lengre til kortest mulig tidsintervaller. Det er imidlertid utilstrekkelig å blottlegge hvordan det ene følger det andre.²⁹ I tillegg må det vises hvordan fenomener eller hendelser er *forbundet* med hverandre (kontiguitet). Det er svært vanskelig å presisere dette utover det metaforiske: "finding the nuts and bolts, the cogs and wheels of what is going on" (Elster 1981:26). Et resonnement blir ikke en forklaring å slå seg til ro med, før det er dannet velbegrunnede oppfatninger av hvordan visse fenomener helt konkret er kjedet eller lenket sammen.

Her vil ett bestemt perspektiv på forklaring peke seg ut som spesielt interessant, nemlig situasjonslogikk eller situasjonsanalyse.³⁰ Gitt at statsvitenskapens gjenstand er beslutningsaktivitet innen eller tilknyttet visse institusjonelle rammer, gitt at beslutningsaktivitet neppe kan forstås uten gjennom en opptatthet av intensionale elementer, og gitt at å gripe mekanismene bak sosiale og politiske fenomener i betydelig grad krever reduksjon til individers atferd, er det følgelig avgjørende å avdekke handlinger og interaksjon i tilknytning til de situasjoner handlingene og interaksjonen skjer:

"A proper explanation of Y is only truly attained when one is able to interpret this phenomenon as the result of actions carried out by agents situated in a determinate institutional and social context." (Boudon 1981:145).

En situasjonsanalyse bygges rundt to grunnpillarer. For det første en mest mulig presis avdekning og beskrivelse av beslutningsaktivitetens omgivelser og kontekst, ikke minst slik det hele fortøner seg fra de handlende og samhandlende aktørers side. Det siste elementet av "hermeneutic sensitivity" – med Farr's uttrykk, er essensielt. *Mening* er en uunngåelig ingrediens ved beskrivelsen av handlingssituasjonen:

"The circumstance demands that the situational analyst identify and appraise the problem-situation initially in the way the actors themselves do, using their concepts, language, and theoretical framework. In short, it must be done in order to identify a problem as *their* problem." (Farr 1985:1089.)

Dernest en vektlegging av fornuft eller rasjonalitet, i bestrebelsene for å forstå handlinger og aktivitet som adekvat innen den angitte situasjons rammer:

"The situational analyst, in brief, will go as far as possible to show that an action performed by an actor was the rational or adequate thing to do in that particular situation." (Farr 1985:1088).

Dette bringer forskeren til en "indre" forståelse av de prosesser og den interaksjon som foregår, og med fokuseringen av rasjonalitet, en blottleggelse av situasjonens og aktivitetens logikk. Det blir forestillings-verdenen, perspektivene og problemopfatningene til aktørene selv som stilles i fokus. Dette utgangspunktet maner helt klart til forsiktighet med å tillegge aktørene bestemte oppfatninger eller en bestemt rasjonalitet; utpreget rasjonalistisk *a proirisme* (Simon 1985:294) beforder neppe en "indre" forståelse av handlinger og interaksjon.³¹

For nå å understreke det som hittil er sagt med et stikkord: Forklaring av sosiale og politiske fenomener – deres struktur og endringer, er ideelt sett å befordre et *mikrofundament*. Når mikrofundamentet er tilstede, oppnås *forståelse* og svar på det innledende *hvorfor*-spørsmål.³²

3.3. Det hempelianske perspektiv på forklaring

Å bygge opp forklaringer er å bygge teori, dvs. sett av oppfatninger hvor relasjonene mellom oppfatningene er gjort eksplisitte. Oppfatningene dannes enten gjennom logiske avledninger fra andre (ofte mer grunnleggende) oppfatninger, eller gjennom systematisk undersøkelse av erfaring eller data. Oppfatningene, enten de er generert deduktivt eller induktivt, må videre være falsifiserbare: Det må være mulig å prøve oppfatningene mot empiri. Slik sett vil noen oppfatninger over tid falle fordi de ikke er i samsvar med foreliggende data, mens de oppfatninger som overlever empiriske tester styrker sin stilling. Det utvikles visse *velbegrunnede* (well-verified) oppfatninger – eller rettere sagt *hypoteser*. Uansett hvor mange kredende tester en hypotese består, kan vi imidlertid aldri *vite* at den er sann.³³ Også situasjonsanalyse,

ble det understreket av Popper, faller inn i et hypotetisk-deduktivt skjema for begrunnelse (Skagstad 1980:85).

Det er et vanlig syn på forklaring som til nå har vært utelatt, nemlig det hempelianske "covering-law" perspektiv (Hempel 1966, Dahl 1977).³⁴ Hempel poengterer at gjennom en forklaring etableres et argument som bringer oss til å forstå at fenomenet som skal forklares (eksplanandum) *var å forvente* gitt de opplysninger som inngår i forklaringen. Denne forventning bunner imidlertid nå ikke i en "innvendig" situasjonsforståelse i og for seg, men i at generelle lovmessigheter bringes inn i bildet. En deduktiv-nomologisk forklaring består i en deduktiv subsumsjon av eksplanandum – det som skal forklares – under prinsipper som har karakter av å være generelle unntaksfrie lover. Ved hjelp av en beskrivelse av visse faktiske forhold og en eller flere lover, som samlet sett utgjør eksplanans, avledes eksplanandum som en logisk konsekvens.³⁵

Det er verdt å merke seg at det her ikke henvises til noen determinerende mekanisme. Forholdet mellom å avdekke en mekanisme og lov-subsumsjon er tildels uavklart; gjennom "covering-law" tilnærmingen fås det – om forklaringen er tilfredsstillende³⁶ – grep på underliggende mekanismer ad mer indirekte vei. Mekanismen vil kunne være innbakt i settet av lover som kommer til anvendelse. Hertil kommer også at Hempel var nølende til å trekke inn forestillinger om nødvendighet i forbindelse med spesifisering av hva som gjør visse utsagn til universelle lover snarere enn rene generaliseringer (Dahl 1977:kap. 4).

Hempel mente at den deduktiv-nomologiske form gjør analysen like velegnet til forklaring av fenomener som er erfart, som til forutsigelse av fenomener vi (enda) ikke kjenner. Dette er Hempels "symmetri-tese": "... every adequate explanation is potentially a prediction" og "every adequate prediction is potentially an explanation" (Hempel 1966:367). Det er imidlertid klart at "covering-law" modellen står og faller med berettigelsen av i det hele tatt å operere med *lover* i samfunnsvitenskapelig sammenheng, hvor vi jo har med intensjonal atferd og interaksjon å gjøre.

Hva er det som vanskeliggjør lover om samfunnsmessige forhold? For det første at vi rent intuitivt ikke har vanskeligheter med å gå med på at to personer som i alle relevante henseender er like, og har de samme oppfatninger og preferanser, likevel kan handle ulikt. Det foreligger ikke overbevisende grunner for at "bestemte ønsker

alltid fører til bestemte handlinger" (Føllesdal m fl 1984:149); identiske preferanser kan munne ut i ulikartede valg handlinger. I situasjoner der *mening* blir stående sentralt, reduseres følgelig potensialet for regulariteter og lovformuleringer tilsvarende.³⁷

For det andre foreligger et selvreferanseproblem. Det forhold at aktører får kunnskap om en generell sammenheng, eller en prediksjon avledet av sammenhengen, vil kunne påvirke aktørenes atferd, eksempelvis slik at "lovmessigheten" oppløses eller prediksjonen ikke slår til. Handlingssituasjonen før og etter at en sammenheng er innsett kan fortone seg ulik.³⁸

For det tredje skaper inonasjoner, kreativitet og fantasi – menneskets nyskapende evner, opplagt vanskeligheter. Her er det tale om fenomener som er prinsipielt ikke-predikerbare.³⁹ Nydannelser oppløser imidlertid ikke nødvendigvis "lover". Det kan snarere være tale om at de blir avlegse og uinteressante for prediksjonsformål; de refererer seg til fenomener som takket være inonasjon er blitt utelukkende fortidige.

Det finnes metodologiske veier som tildels gjør det mulig å hanskes med vanskelighetene, slik at en generaliserende ambisjon kan beholdes. Tilliten til symmetri-tesen kan imidlertid vanskelig opprettholdes.⁴⁰

Følgende angrepsvinkel er vektlagt av Riker for å skjære klar av problemene "mening" gir opphav til i hempeliansk sammenheng: Statsvitenskapens primære interessefelt er ikke å forstå enkelthandlinger og meningen de tillegges, men å forstå mer sammensatte politiske utfall – især knyttet til sosial interaksjon. I så måte er sosial interaksjon som gir uintenderte og uforutsette summeringseffekter særlig illustrerende: "To understand and interpret motives and their consequent individual actions tells us nothing about events" av en slik type (Riker 1977:28). (Makro)utfallene belyses derimot gjennom studiet av interaksjon, gitt visse motiver, og ikke først og fremst via koplingen mellom intensjoner og enkelthandlinger.

Rikers "løsning" er imidlertid utilfredsstillende. Ikke først og fremst fordi studiet av autoritativ beslutningsaktivitet i vid forstand – politikk – i de flestes øyne må favne videre enn atferdsmessige aggregateffekter, enten de er intenderte eller uintenderte, forutsette eller uforutsette. Hovedgrunnen er at forståelse av en rekke politiske fenomener ikke oppnås uten gjennom å forstå hvorfor de enkelte handlende aktører faktisk opptrådte som de gjorde. Såvidt grunnleggende må resonne-

mentet oppankres for at fenomenene skal kunne forstås.

Med Jon Elster kan det hevdes (mot Riker) at politiske forklaringer involverer tre nivåer (ikke primært bare ett): Forståelse vil kunne kreve alt fra (kausal) forklaring av "preferences and other mental states, such as beliefs, emotions, etc." til (kausal) forklaring av "aggregate social phenomena as the resultant outcome of many individual actions" (Elster 1985:18). Mellom ytterpunktene ligger det rent intensjonale, hvor atferden – blant annet beslutningsaktivitet – forstås i lys av oppfatningene og preferansene som grunnga den eller forårsaket den. Atferden forstås da først når vi er istand til å spesifisere den fremtidige tilstand atferden skulle realisere, dens intensjon (Elster 1983b:70).

Vanskene som oppstår i intensjonalitetens kjølvann, idet identiske oppfatninger og preferanser kan bevirke ulike handlinger, oppløses dersom det likevel er mønster og systematikk tilstede når valg treffes. Det kan innføres mer eller mindre treffende og velbegrunnede oppfatninger om aktørers handlingstilbøyeligheter. Forutsettes visse regulariteter i forholdet mellom motivasjonsfaktorer og handlingsvalg, er fundamentet følgelig også lagt for teoriutvikling der generelle hypoteser inngår. Basis i *forenklede* forutsetninger om *rasjonell atferd* er her en (av flere) nærliggende muligheter.⁴¹

Selv om det ikke er enighet om at "rational choice" (snevert definert) utgjør den sentrale mekanisme for forståelse av individuelle valg, er det ikke til å komme utenom at en eller annen form for atferdsforutsetninger må være tilstede – enten eksplisitt eller implisitt – i enhver generaliserende samfunnsvitenskapelig ansats. Det er altså slike forutsetninger som i det hele tatt gjør (stabile) generelle hypoteser på områder som involverer menneskelig aktivitet mulige; uten visse intra- og interaktør regulariteter i valg, ingen regulariteter – generelle hypoteser – for politiske fenomener overhodet.⁴²

Vanskene er imidlertid ikke slutt med dette. Adferdsoppfatningene må være slik at generaliseringene blir noenlunde robuste. Det betyr at når aktørens oppfatninger og ønsker er gitt, må det forefinnes en mekanisme for handlingsvalg som tilgodeser og oppbærer en *entydighet* i overgangen fra de mentale forholdene til handlingen. Det vil gjøre stor forskjell for mulighetene for å danne robuste generaliseringer om mekanismen for handlingsvalg, dvs. det uttrykk for fornuft ved

individuelle valg som anvendes, er istand til å anvisen *en bestemt* handlingsvei på bakgrunn av hvilke som helst gitte oppfatninger og preferanser – eller om den ikke er istand til det.

Entydighet er likevel ikke alltid mulig, noe som klartest ses i forbindelse med "rational-choice" teori: Det forekommer situasjoner hvor flere handlingsmuligheter er like rasjonelle, og det forekommer situasjoner uten noen rasjonell utvei å ty til for aktøren i det hele tatt. Til dette kan en parallell på makro-plan påpekes: Aktørenes interaksjon kan være mer eller mindre stabil. Samhandlingssituasjonen kan helt mangle en likevektsløsning, den kan ha ett likevektspunkt – og dermed en viss entydighet, eller den kan inneholde flere stabile utfall.

Vilkårene for formulering av lover (og mulighetene for å predikere) vil følgelig også variere deretter.⁴³ Teorier som mer realistisk bygger på løsere atferdsforestillinger, for eksempel begrenset rasjonalitet, vil trolig ha innebygget en enda lavere grad av entydighet (og større problemer med prediksjon) (Elster 1983d:7, 1986:22–27.).⁴⁴

Foruten å være empirisk relevante, må altså atferdsforutsetningene sikre entydighet for at den generaliserende ambisjon skal kunne beholdes. Eller sagt på en annen måte: Det er bare på de områder av det statsvitenskapelige interessefelt hvor det kan nedlegges empirisk relevante atferdsforutsetninger – som samtidig tilgodeser entydighet, faget med berettigelse kan søke generelle hypoteser.

Dette bør imidlertid ikke ses helt uavhengig av kontekstuelle føringer. Visse situasjoner gir unektelig klare mønstre i atferd, for eksempel fordi de insentiver aktørene møter er så "massive" eller utvetydige (gitt oppfatninger og ønsker). Som Hume eksempelvis påstår i essayet "That politics may be reduced to a science":

"So great is the force of laws, and of particular forms of government, and so little dependence have they on the humours and tempers of men, that consequences almost as general and certain may sometimes be deduced from them, as any which the mathematical sciences afford us." (Hume 1985:16).

Det skal her ikke gjøres noe forsøk på å postulere hvilke atferdsforutsetninger statsvitenskapelig teori bør bygge på. I prinsippet vil det her dreie seg om oppstilling av hypoteser som må underkastes samme prøving som andre hypoteser. Realisme – "virkelighetsnærhet" – blir uvilkårlig sentralt. Det er imidlertid verdt å nevne at en her umiddelbart

støter mot et dilemma og en stor debatt: Atferdsforutsetningene bør være sparsommelige – et slags minste felles multiplum, for å være anvendelige ved teoribygging. De må samtidig ha "substans" nok til å treffe, og bli empirisk relevante – ikke bare teoretisk fruktbare. Det enkle og håndterbare vil som oftest forskyve det realistiske og omvendt.⁴⁵ Vårt perspektiv på forklaring har her en slagside: Forventninger om realisme ligger innbakt i det som tidligere er nevnt om situasjonsanalyse og rasjonalistisk *a priori*isme. Idet en gjennom forklaringer skal bringes til å forstå, gripe virkende mekanismer, etc. er analytiske veier som omgår kravene til realisme av de mindre farbare.

3.4 Fordringer til forklaringer

Kan de tråder som er lagt ut samles? Tre fordringer vil det i så fall være helt seltralt å forene. For det første at forklaringen befordre en (determinerende) mekanisme. For det andre at dette i statsvitenskapelig sammenheng impliserer forståelse av intensjonalitet og situasjoners logikk. For det tredje at forklaringenes form fortrinnsvis bør være deduktivt-nomologisk. De to første punktene kan ikke tilgodeses uten at søkelyset settes på individers opptreden, og dermed handlingenes rasjonalitet. Det tredje punktet kan etterstrebtes gjennom forenklede atferdsforutsetninger, spesielt forenklede oppfatninger om aktørenes rasjonalitet.

En forklaring er et *ressonnement* som bringer oss til å gripe mekanismen som har frembragt et fenomen. Samhandlings- eller beslutningssituasjonenes logikk – mekanismen – uttrykkes i form av utsagn som i noen grad vil ha karakter av *lover*. Disse generaliseringene må ha empirisk støtte, eller de må i det minste ikke motsies av erfaringer, og har sin nærmere begrunnelse ved å være *teoremer* i en teori. De generelle hypotesene er avledet av andre – ofte mer grunnleggende – hypoteser. Med hypoteser begrunnet på denne måten, styrkes tiltroen til dem; hypotesene er da ikke mer eller mindre tilfeldige generaliseringer i kjølvannet av en "åpen induktivisme"⁴⁶.

"A theorem in a theory follows logically from the axioms, and the axioms are sufficient to imply the theorem. If, therefore, one accepts the axioms, the content of a scientific law-theorem is logically required to be precisely what it is. Given the axioms, events must turn out the way they do, and furthermore, if the axioms were any different, then events could not turn out that way. Law and axioms thus reinforce each other. The necessity of the inference makes the law seem reasonable, and the

empirical validity of the law makes the axioms seem true." (Riker 1977:15.)

De synspunkter på forklaring som til nå er forfektet, er mer å regne som merkestener i ulendt terreng enn betingelser som *må* være oppfylt. Fremstillingen er idealisert. Eksempelvis: Det *bør* søkes bygget opp generell teori som tillater at ekplanandum kan deduseres fra eksplanans. Dette betinger i sin tur utvikling av unntaksfrie generaliseringer. På de aller fleste statsvitenskapelige områder er imidlertid generaliseringene (iallefall idag) av probabilistisk art. Selv om en har tro på at skrittet i prinsippet alltid kan tas fra statistiske og over i universelle hypoteser, så kan dette være så kostbart og krevende at vi samlet sett oppnår større innsikt og bedre forståelse av politiske fenomener om de ideelle fordringer iakttas uten egentlig å bli helt tilfredsstillt alltid og til enhver tid. Krav kan virke hemmende og kontra-produktive.⁴⁷

Med dette er de statsvitenskapelige analyseformål risset opp, med særlig vekt på å få frem noen grunntrekk ved normativ analyse på den ene siden og positiv analyse – især forklaringer – på den andre. Kan vi nå mot denne bakgrunn si noe om relevansen og fruktbareheten av økonomiske teorier i studiet av politikk?

4. Avsluttende bemerkninger

I statsvitenskap analyseres politikk. Politikk er aktiviteten innenfor, i tilknytning til, og i skjæringsfeltene mellom politiske beslutningssystemer. Økonomiske teorier om politikk stiller fremfor alt beslutningsaktivitet i forgrunnen. Slik sett skulle det i utgangspunktet ligge vel til rette for denne typen teori i statsvitenskapelig sammenheng. *Det ligger intet i selve avgrensningen av statsvitenskapens gjenstand som er egnet til å fortrenge den økonomiske tilnærming som uinteressant.*

Hva er nå det særegne ved en økonomisk tilnærming til politikk – ved public choice teori? Det spesielle må søkes i annet enn orienteringen mot beslutninger; fokusering av beslutninger er og har vært det normale ved statsvitenskapelig teoridannelse i det hele tatt.⁴⁸ En første avgrensning av public choice er gjerne at det dreier seg om "the economic study of nonmarket decisionmaking" (Mueller 1979:1); "public choice is the extension of exchange analysis from markets to the public sector and to political processes in general" (Blankart 1987:5). Eller litt fyldigere:

"Public choice theory essentially takes the tools and methods of approach that have been developed to quite sophisticated analytical levels in economic theory and applies these tools and methods to the political or governmental sector, to politics, to the public economy." (Buchanan 1984:11.)

Det er altså på det metodiske plan, i måten problemer analyseres og teori etableres, at den økonomiske tilnæringsmåten henter sitt særpreg sammenlignet med vante statsvitenskapelige angrepsmåter.

Den økonomiske metodikk det refereres til hviler grovt sett på to pilarer.⁴⁹ For det første enkle og presise forestillinger om rasjonell atferd: Aktørenes preferanser er i det minste fullstendige og transitive.⁵⁰ Av og til forutsettes aktørene å opptre som om de maksimerte forventet nytte, og i så fall bygges det på flere aksiomer.⁵¹ Tidvis forutsettes også egoisme, men dette er langtfra noen nødvendig bestanddel i public choice sammenheng.⁵²

Vi har tidligere hevdet at både i en begrenset situasjonslogisk forklaring, og i deduktiv-nomologiske analyser av politikk – som i noen grad kan ses som situasjonslogikkens videreføring, er atferdsoppfatninger eller -forutsetninger uunngåelige. *I den grad generaliserende statsvitenskap står og faller med forekomsten av atferdsforutsetninger, blir økonomiske teorier om politikk, hvor atferdsforutsetningene er eksplisitte, følgelig en spesielt interessant mulighet for å kunne opprettholde en generaliserende ambisjon innen faget.*

Så til den andre pilaren i den økonomiske metodikk: Det kan registreres en draging henimot deduktiv argumentasjon i tilknytning til enkle abstrakte modeller⁵³: "the analysis stresses rigor (and is sometimes formal)" (Frey 1984:202). De tankebygninger og abstraksjoner det gjelder er ofte "derived from, or inspired by, economic theory, or they are interpretations of mathematical models also used in economics" (Taylor 1971:340).

De to elementene som er nevnt, gjør den økonomiske tilnærming klart overlegen de tradisjonelt statsvitenskapelige iallefall i en henseende. *Rasjonalitet og høyt oppdreven abstraksjon beforder enkelhet eller forskningsøkonomi ("parsimony"), presisjon, og betydelig deduktiv slagkraft: Mange vidtrekkende – og ofte kontraintuitive – slutninger kan trekkes med basis i få og enkle forutsetninger.*⁵⁴ Premisser og slutningsrekker blir stående nakne til skue i en helt annen grad enn det som forøvrig er vanlig i politisk analyse. Dette gjelder selvsagt både i positive og normative analyser,

men i den sistnevnte type analyse kanskje med særlig tyngde. Som tidligere nevnt vil det ved normative analyser ofte være avgjørende å stille resonnementer og begrunnelser i relieff, å avdekke logiske brister og påpeke inkonsistens, . . . osv.

Med *rasjonelle valg* og *abstrakt deduktiv tenkning* som pilarer, hviler likevel neppe noe statsvitenskapelig bygg helt trygt. To utfordringer må kontinuerlig vies oppmerksomhet. Forutsetninger som gjøres, og især atferdsforutsetninger, trenger som vi tidligere har vært inne på ofte å være (relativt) *realistiske*. Det vil føre altfor langt å gå nærmere inn på dette omfattende og i hovedsak uavklarte tema her.⁵⁵

Det må likevel understrekes at "the success of applying economics to politics depends on an adequate model of human behaviour" (Frey 1985:156). Særlig innenfor positiv analyse er det viktig å gå ut fra synspunkter som er (noenlunde) holdbare: I hovedsak gjelder det jo at "no deductive system can be better than its premises" (Barry 1982:140).⁵⁶ I forbindelse med positive analyser bør atferdsforutsetninger betraktes som andre hypoteser. Deres spesielle betydning for teoridannelsen, fritar dem ikke for krav som alle (positive) hypoteser må møte. Forutsetningene skal kunne, og bør, utsettes for empirisk prøving. Det kan imidlertid aldri stilles opp absolutte kriterier for realisme; forutsetninger vil være mer eller mindre realistiske. En bestemt forutsetning om rasjonalitet vil neppe, og bør heller ikke, forkastes i kjølvannet av dårlig samsvar mellom avledede konsekvenser og empiriske observasjoner, dersom det ikke finnes bedre formuleringer å ty til enn den gamle.⁵⁷

Den andre utfordringen som må møtes kan fanges inn med stikkordet *fortolkning*. Det høye abstraksjonsnivået – og formaliseringen – gjør at det alltid kan stilles spørsmålsteget ved både premisers og slutningers meningsfullhet. Modellformuleringene vil bare sjelden ha direkte paralleller i "virkeligheten". Elementene som inngår i analysen må "oversettes" eller gis fortolkninger. Hvordan skal for eksempel Arrows umulighetsteorem og dets aksiomatiske grunnlag, eller spillmodeller som Fangens Dilemma, fortolkes i statsvitenskapelig sammenheng? I begge tilfeller dreier det seg om rent formelle konstruksjoner som kan gis utvidet mening i mange retninger, hvorav noen selvsagt forekommer mer plausible enn andre. Fortolkningsproblemene utgjør mer enn noe annet "sannhetens øyeblikk" ved økonomiske studier av politikk.

Uten realisme eller uten meningsfulle politiske fortolkninger kan ikke økonomisk teori om politikk ha nevneverdig analytisk suksess – og statsvitenskapelig interesse. Suksess i normativ og positiv politisk analyse bestemmes av hvorvidt forskningsanstrengelsene gir klarhet, gjennom-siktighet, innsikt – kort og godt forståelse. Legges et slikt temmelig vagt ”kriterium” til grunn, representerer nok krav om realisme et mindre hinder for den økonomiske tilnæringsmåte ved normativ politisk analyse enn ved positiv analyse. Fortolkningsproblemene kan imidlertid være like reelle i begge tilfellene. *Med analytisk suksess, og ikke bare enkelhet, som målestokk er det vanskelig å fremheve public choice som klart overlegen annen politisk teoridannelse.*

Det finnes eksempler både på analytiske gjennombrudd og teoretiske blindgater i kjølvannet av økonomiske tilnæringer til politikk. Gruppebeslutningsteori kan eksempelvis hevdes å ha hatt stor betydning for normativ demokratiteori overhodet (Riker 1982): En rekke problemer er stilt skarpere enn før og høyst konstraintuitive fenomener er avdekket. Selv om enkelte fortolkningsproblemer fortsatt kan være påtrengende, kan ingen generell og troverdig teori om demokrati idag lanseres uten å ha forholdt seg til gruppebeslutningsteoriens innsikter – det blir som å bygge hus uten fundament.

For eksempler som nok går i en litt annen retning: Når det gjelder forsøkene på å forklare kollektiv atferd med basis i abstrakte rasjonalitetsmodeller er suksessen tildels blandet.⁵⁸ Det gjelder også nyere dynamiske spillmodeller:

”Although few prisoners’ dilemma games are played in real life for a fixed number of trials, a rational individual of 75 should realize that the expected number of games left to be played is significantly less than for that of an individual of 25. The prisoners’ dilemma supergame rationale for cooperative behavior ought to lead to the prediction that the elderly are the most flagrant violators of our social mores, barging ahead in every queue, shoplifting at every chance. Even adding other obvious and not so obvious variables to the equation would not, I suspect, turn this prediction into an empirically verifiable proposition.” (Mueller 1986:4.)

Et annet ”collective action” problem som også volder kontinuerlig hodebry, er å formulere rasjonalitetsmodeller som predikerer utbredt deltakelse ved nasjonale valg.⁵⁹ Det kan redegjøres for en rekke besynderligheter ulike valgordninger gir opphav til, men ikke – uten å endre atferdsforutsetningene – for at folk tar bryet med å stemme i

det hela tatt. Igjen er det imidlertid slik at ”the logic of collective action”, i Mancur Olsons (1971) forstand, representerer et bidrag til statsvitenskapelig teoriutvikling som både har revet ned tidligere posisjoner og som ikke kan overses når nye etableres. David Trumans (1958) gruppeteori er eksempel på en tilnærming som ikke kunne overleve Olsons innsikter.

Med dette er vandringsen ved veis ende. Oppsummeringsvis kan det sies at statsvitenskapen ikke har noen ”kjerne” hva angår studieegjendstand, som skulle være egnet til hverken å utelukke eller nødvendiggjøre import av økonomiske teorier om politikk. Visse fordringer som må møtes i normativ og positiv politisk analyse, peker likevel i noen grad mot den økonomiske tilnærming som et interessant alternativ til vante statsvitenskapelige angrepsmåter. Det er imidlertid riktig å påpeke at terrenget ligger relativt åpent, uten helt faste merkestener. Det fordres følgelig en betydelig toleranse og pluralisme i grunnleggende teoretiske spørsmål.⁶⁰

Jeg takker Lars Fjell Hansson, Jørgen Hermansson, Jon Hovi, Urban Laurin, Raino Malnes og Knut Midgaard for nyttige kritiske kommentarer. Deler av artikkelen vil inngå i et større arbeid med foreløpig tittel ”Politikk som preferanseaggregering”.

Noter

¹ Om normer for teoriutvikling og metodologier som normative systemer, se Tranøy (1976). Han angir og diskuterer en rekke metodologiske regler, normer eller idealer som alle kan forstås som delvis avledede fra, eller som instrumentelle i forhold til, ”the value of truth, of knowledge, of insight, or however we phrase it (p. 2).

² Vi er allerede i utgangspunktet ute på dypt vann: I kontrast først og fremst til Popper (og senere nyanseringer som Lakatos (1970) og især Laudan (1977), understreker både Kuhn (1962) og Feyrabend (1975) at ”scientific decision making is basically a political and propagandistic affair, in which prestige, power, age, and polemic decisively determine the outcome of the struggle between theories and theorists” (Laudan 1977:4). Se Hansson (1980) for en utførlig introduksjon til temaet.

³ Eksempler kan være Downs (1957), Riker (1962), Hirschman (1970) og Olson (1971). Jfr også oversiktene til Mueller (1979) og Rapoport (1983).

⁴ Betegnelsene ”teori for kollektive beslutninger”, ”social choice teori” og ”gruppebeslutningsteori” vil bli benyttet om hverandre, som betegnelser på den

- overveiende formelle teori som bidrag fra Duncan Black (1958) og Kenneth Arrow (1951/1963) ga hovedstøtet til. Med individuell beslutningsteori siktes det til teori for beslutninger under risiko og usikkerhet (Raiffa 1968). Inntak til formell forhandlingsteori er artikkelsamlingene til Young (1975) og Binmore og Dasgupta (1987). Spillteorien ble først utviklet av von Neumann og Morgenstern (1947). Luce og Raiffa (1957) og Shubik (1982) har gitt fyldige generelle fremstillinger av spillteori, og i noen grad også de andre teoriretningene som er nevnt.
- 5 Som David Easton (1966:11) har påpekt, kan det virke litt underlig, men samtidig svært slående, å skille mellom "theories originating outside political science" og "thought patterns that have evolved largely within political science".
 - 6 En beregning gjort av Bruno Frey kan være illustrerende. I 1982/83 var innslaget av public choice artikler i *American Political Science Review* hele 17,3 %, mens det var 8,2 % i *European Journal of Political Research* (Frey 1985:143).
 - 7 Metaforisk, i tråd med Popper (1981), har de nevnte posisjoner vært lignet med skyen og klokken: "Molnet representerer føreteelser som gaser: oordnede, uregelbundne og mer eller mindre uføutsagbara. Klokken är symbolen för motsatsen: ordning, regelbundenhet och føutsagbarhet." (Petersson 1987:21).
 - 8 Det finnes selvsagt flere forsøk på å presisere alternativer til "molnet og klokken" – for å holde oss til metaforene fra foregående note. Eksempler kunne være Petersson (1987), Moon (1975) og Fay og Moon (1977).
 - 9 Webers synspunkt er: "The following proposition recommends itself as essentially true: methodology can only bring us reflective understanding of the means which have *demonstrated* their value in practice by rising them to the level of explicit consciousness . . ." (1949:115).
 - 10 Jfr. Elster (1977). Weber har fremholdt at: "Det finnes nesten ingen oppgaver som ikke har vært i hendene på et politisk samband. På den annen side finnes det ingen oppgaver som kan sies å være *utelukkende* og til enhver tid særegne for de politiske samband, staten av idag eller dens historiske forløpere. Den moderne stat kan man sosiologisk sett bare definere ut fra et særskilt *middel* som er særegent for den og for ethvert politisk samband: Den fysiske bruk av vold. (. . .) idag må vi si at staten er det eneste menneskesamband som innenfor et bestemt område – området er et av kjennetegnene – med hell hevder monopol på legitim bruk av voldsmakt." (Weber 1971:3-4.)
 - 11 Her presenteres "den økonomiske oppfatning av politikk" kun som et *mulig* standpunkt, og det tas ikke stilling til *om noen faktisk innehar* og argumenterer for denne oppfatningen. Etter min mening finnes det ikke belegg for at denne oppfatningen av politikk kan ekstraheres fra public choice retningens arbeider.
 - 12 Det henvises til Rasch (1983) for en nærmere diskusjon av dette perspektiv på beslutningssystemer. Definisjonen av "beslutningssystem" er inspirert av det innhold Hernes (1985:15-27) gir begrepet "styringssystem". Jfr. behandlingen av "regulativa prinsipper" hos Petersson (1987:106-113).
 - 13 Hvor grensen går mellom de to typene aggregatfenomener kan det være vanskelig å avgjøre. Vedtak i Stortinget eller andre voterende forsamlinger vil helt klart være kollektive beslutninger. Resultatet av et stortingsvalg, i form av oppslutning om partiene og i form av mandater i Stortinget, er å betrakte som adskillig løsere former for kollektive beslutninger. Prisen i et frikonkurransemarked og kødannelser i rush-trafikken er eksempler på rene aggregateffekter.
 - 14 For forsvar av et syn på politikk som kan kalles "karakteriserende", se Sejersted (1983). Politikk som interessekamp settes opp mot politikk som styringsproblem og ivaretagelse av fellesinteresser.
 - 15 Det machiavellianske perspektiv kan stå som eksempel på den ene ytterlighet. I noen setninger fra "Fyrsten" trer denne oppfatning av mennesket ganske klart frem: "En klog hersker kan derfor ikke, og bør heller ikke, holde tro og love, når det vilde være til skade for ham og de grunde ikke lenger eksisterer, der bevægede ham til at give sit løfte. Hvis nu menneskene alle var gode, vilde dette raad ikke være godt, men da de er slette og ikke vilde holde sit ord mod dig, behøver du heller ikke at holde dit mod dem. En fyrste vil heller aldrig mangle gyldige grunde til at besmykke brud på givet ord." (Machiavelli 1898:76-77). Menneskesynet til for eksempel William Godwin – for å velge nok en ekstremvariant – var ganske annerledes positivt. Ingen av disse perspektivene bør imidlertid i utgangspunktet få prege synet på politikk og statsvitenskapelig analyse.
 - 16 Jfr. Johansen (1983:20-24) og Føllesdal m fl (1984:66-69). Oppfatningene det refereres til vil være *hypoteser* (i et hypotetisk-deduktivt system) eller ha karakter av å være *aksiomer* og *teoremer* (i et rent deduktivt system).
 - 17 Simon poengterer i den refererte artikkelen ("The Logic of Rational Decision") at en må være seg bevisst hvilken kategori en opererer innenfor, om det er den positive eller normative. Dersom analytikeren endrer sitt perspektiv innebærer det at "he changes his logic – that the rules of inference in the two cases are different" (Simon 1977:138). Også andre ser skillet som fundamentalt (f. eks. Johansen 1983:80-84), selv om det er vanskelig å godta at det bokstavelig talt gjelder to typer logikk. Samtidig er det røster som understreker at det i og for seg ikke er positiv versus normativ *teori* distinksjonen gjelder: "Theories are theories. The structure of a normative theory looks no different from that of a positive theory . . . The "normative theorist" regards certain

- axioms of his theory as true, as nonfalsifiable, whether this status stems from revelation, intuition, natural law, or whatever ... In contrast, the positive theorist regards the axioms of his theory as approximations to behavioral laws and characteristics of the situation being modeled." (Fiorina 1984:83.)
- ¹⁸ Jfr. Mueller (1979), hvor første del av boken kalles "positive public choice" og andre del "normative public choice". Modellstrukturene og -formuleringene som forekommer i de to delene kan være ganske like, mens problemstillinger og fortolkninger ikke er det.
- ¹⁹ Oversettelsen fra *A Treatise of Human Nature* er å finne i Hiort (1972:129–30).
- ²⁰ Jfr. Searles (1970:175–98) kapittel "Deriving ought from is".
- ²¹ Jfr. forsøk på å etablere en "verdi-nøytral" velferdsøkonomi, gjennom å bygge på verdier alle deler. Slike bestrebelser kan ikke føre frem: "Unanimous value judgements may provide the basis of a great deal of welfare economics, but this is not because these are not value judgements, but because these value judgements are acceptable to all. This banality would not be worth stating had the opposite not been asserted or implied in much of the literature." (Sen 1970:57–58.)
- ²² For en kritisk diskusjon av "the method of argument by reflective equilibrium", se Raz (1982).
- ²³ En parallell til den valgte formulering: Papineau (1978:50 ff.) definerer årsaks-begrepet gjennom betingelser som er "jointly" og "minimally" tilstrekkelige "for some event". Det metodologiske determinisme-postulatet er utlagt på en litt annen måte hos Elster: "Determinism is the postulate that any event has a cause: a determinate set of causal antecedents that are jointly sufficient and individually necessary for its occurrence." (Elster 1983b:27.) (Visse betenkeligheter forbundet med å knytte sammen villkårslogiske begreper og årsaksbegreper er behandlet av Tranøy (1970:86–105).
- ²⁴ Jfr. Nozick (1981:140–42), der "the principle of sufficient reason" diskuteres. (Nozicks siktemål er imidlertid ikke kun metodologisk.)
- ²⁵ Prinsippet om tilstrekkelig grunn får som vitenskapelig påstand betraktet, problemer i lys av kvantemekanikken. Her er det etablert en teori som hevder at fenomener er styrt av en genuin tilfeldighet. Nozick (1981:141–42) stiller imidlertid spørsmålet om det finnes svakere formuleringer av prinsippet som også vil tilgodese problemet kvantemekanikken representerer, som for eksempel følgende formulering: "if p is true then there is a sufficient reason for p or there is a sufficient reason for there not being a sufficient reason for p " (p. 142).
- ²⁶ Se f. eks. Boudon (1981:Ch. 2 og 5) og debatten om "Marxism, Functionalism, Game Theory" (særlig Elster, Roemer, Berger og Offe) i *Theory and Society*, no. 4, vol. 11, 1982.
- ²⁷ Denne tematikken berøres av Elster (1983b:21–23) og Føllesdal m fl (1984:149–50), med henvisning til arbeider av Donald Davidson. Se også første del av Walt (1984).
- ²⁸ Det syn at det er et symbiotisk forhold mellom mening og atferd, ble sterkt vektlagt av flere under den såkalte "positivisme-debatten". Se f. eks. Dahlseth (1972:13 ff.).
- ²⁹ Dette er en parallell til *regelmessig suksessjon* som element i Humes forståelse av *årsak*, sammen med blant annet *kontiguitet*. (Se Beauchamp & Rosenberg (1981:3–32) og Hiort (1972:77–83).)
- ³⁰ Uttrykket *the logic of the situation* er preget av Popper (1945:97, jfr. 1957 og 1976). Jeg bygger her i stor grad på Farr (1982, 1983, 1985), men se også Midgaard (1977).
- ³¹ Todelingen i situasjonsbeskrivelse og rasjonalitet kan være uheldig i den grad man skulle få inntrykk av at aktørenes rasjonalitet ikke selv skulle være et av elementene i den fullstendige avdekking av situasjonen. Farr's hensikt med å skille ut rasjonalitet, er at denne (i Poppers forstand) er å se som et "searchlight principle": Det bidrar til at det eksplisitt pekes hen mot akkurat "those features of the situation which clarify the subsequent action" (Farr 1985:1090).
- ³² Etablering av mikrofundament for makrofenomener som adekvat forskningsstrategi innen økonomi, sosiologi og statsvitenskap er diskutert av flere. Se særlig Schelling (1978), Coleman (1986), en rekke arbeider av Boudon (f. eks. 1981, 1982) og Elster (1981, 1983b, 1985).
- ³³ Det bildet som her er gitt er selvsagt en grov forenkling (se f. eks. Ball 1984, Laudan 1977, Hansson 1980, Moon 1975, Sproule-Jones 1982). Noen oppfatninger utgjør f. eks. teoriers eller forskningsprogrammets "hard core", og vil bare i begrenset grad (kunne) utsettes for empirisk testing. Det vil heller ikke alltid være slik at hypoteser som ikke oppnår empirisk støtte dermed forkastes umiddelbart: Teorielementene og -konstruksjonene vil gjerne overleve inntil foretrukne *alternative* oppfatninger foreligger. Viktigheten av å operere med falsifikasjonskriterier som ikke tar livet av hypoteter for raskt er blitt fremholdt. (Jfr. Lakatos (1970) og kritikken mot "naiv falsifikasjonisme".)
- ³⁴ I litteraturen er det vanlig å operere med det hempelianske perspektiv og det interpretative og historisk – eller hermeneutisk – orienterte syn som motpoler når det gjelder samfunnsvitenskapelige forklaringer (som antydnet i innledningen). Jfr. eksempelvis Fay og Moon 1977, Farr 1982, Dahl 1986:34 ff.
- ³⁵ Universelle lover har formen 'Alle X er Y'. Dersom en imidlertid bare er istand til å formulere statistiske lovmessigheter, kan ikke eksplanandum lenger *deduseres* fra eksplanans. Istedet opereres det med induktivt-statistiske forklaringer. "The explanans of a probabilistic explanation does not logically imply the explanandum: the former only gives a more or less high degree of inductive support or confirmation to

- the latter. Thus, the truth of the explanans is compatible with the falsehood of the explanandum.” (Kim 1972:160). Disse forklaringenes nærmere form og vitenskapelige status er omstridte temaer (Niiniluoto 1982).
- ³⁶ Lovene får for eksempel ikke være rene korrelasjoner, for i så fall kan det være tale om en spuriøs sammenheng. Det må også være slik at det er de forhold loven omhandler som faktisk forårsaker fenomenet som skal forklares. En spesiell begivenhet kan være av en type som faller inn under en lov, og likevel kan den i et konkret tilfelle være forårsaket av noe annet enn det lovmessigheten omhandler. (Jfr. Føllesdal m fl 1984:141.) Et eksempel: En lov sier at sykdommen x (alltid) gir dødelig utfall. Personen y får sykdommen x og dør etter et år. Lovmessigheten forklarer imidlertid ikke dødsfallet, hvis personen y i dette spesielle tilfellet omkom i en front mot front kollisjon.
- ³⁷ Jfr. note 27 ovenfor.
- ³⁸ Selvfereanseproblematikken forfølges ikke videre her. Se f. eks. Skagestad (1980:86 ff.) og Midgaard (1977) om bekjentgjøring av prediksjoner.
- ³⁹ På dette punkt kan det minnes om Poppers kritikk av ”historisismen”. Som en grunn til vanskelighetene med å fremsette forutsigelser i samfunnsfagene, til dels i kontrast til fysikken, nevnes at ”betingelsene forandrer seg og situasjoner oppstår (f. eks. som en følge av nye vitenskapelige oppdagelser) som er svært forskjellige fra noe som har hendt tidligere” (Popper 1981b:238).
- ⁴⁰ Selvfereanseproblemet og punktet med inovasjoner er avgjørende dolkestøt mot Hempels symmetritese, men ikke mot generaliserende *forklaring av fenomener som er erfart*.
- ⁴¹ Rasjonalitet kan gis en formell slagside henimot konsistens og maksimerende opptreden, eller oppfattes mer substansielt i retning av ”fornuft” eller ”klokskap”. (Om rasjonalitet, se Elster 1983c:Ch.II.) Mange vil imidlertid betone begrensninger i rasjonaliteten og forstå atferd som ”satisfierende” (jfr. Simon 1985). Om kravene til ”rational-choice explanation” av enkelt-aktørers handlinger, se Elster (1986:12 ff.).
- ⁴² Det finnes en parallell til det standpunkt som her inntas i den tidlige diskusjonen av den situasjonslogiske tilnærming. Hempel (1966:463 ff.) bringer selv inn spørsmålet om rasjonalitet og ”explanation by reason”. Leach (1968) og Martin (1968) er videreføring hvor det argumenteres for at situasjonslogikk representerer en form for covering-law forklaring der en rational choice hypotese utgjør et sentralt generelt element – et utsagn om lovmessighet. (Se Donagan 1964 for det motsatte syn at situasjonslogikk ikke går i hop med Hempel.) Også Farr hevder at situasjonsanalyse gir grunnlag for å etablere ”law-like statements”. Han understreker imidlertid at ”our ability to make these generalizations with any confidence depends wholly upon our ability to isolate similar or typical actors in similar or typical situations with similar or typical problems”, og videre at ”since situations are often sufficiently and interestingly different in different comparative or historical contexts, we might expect generalizations of a rather more contextually limited, historically bounded kind, rather than truly universal law-like generalizations” (Farr 1985:1102).
- ⁴³ Om forholdet mellom begreper for likevekt i statsvitenskapelig sammenheng og mulighetene for en (hempeliansk) vitenskap om politikk overhodet, se f. eks. Riker (1983 og 1984) og bidragene i Ordehook og Shepsle (1982).
- ⁴⁴ Se dog Kamlet, Citrin og Levy (1986) for et eksempel på rigorøs utnyttelse av en forutsetning om ”begrenset rasjonalitet” i forbindelse med stemmegivning og forståelse av valgresultater.
- ⁴⁵ Det vendes såvidt tilbake til denne tematikken i artikkelens siste del. Som et inntak til debatten, se Friedman (1979), Nagel (1963), Frazer og Boland (1983), Fiorina (1984) og Moe (1979). Noen vil istedet for å se atferdsforutsetningene som legges til grunn som hypoteser, betrakte dem som noe i retning av weberske idealtyper. Visse trekk ved valghandlingene søkes rendyrket for å tjene analytiske formål; faktiske forhold skal bringes på det rene gjennom ”typiske” konstruksjoner som aldri gjenfinnes i slik forenklet form i virkeligheten. (Jfr. Laurin 1986:85 ff.)
- ⁴⁶ Ole Berg (1984:20–29) har benyttet uttrykket som betegnelse på den forskningsstrategi norsk valgforskning i overveiende grad har vært basert på.
- ⁴⁷ Det kunne tenkes å være tilfelle at dersom det er urealistisk (idag) å nå det deduktiv-nomologiske ideal, så vil det også være ufordelaktig å opprettholde dette som ideal. Dette er neppe riktig. Dersom de generelle hypoteser ikke er universelle (slik at deduksjon tillates), må de formuleres på en slik måte at sannsynligheter inngår i utsagnet. Et induktivt-statistisk resonnement styrkes ved at sannsynlighetene som inngår er høye, dvs. så nær 1 eller universalitet som mulig (jfr. Hempel 1966:381 ff., og Niiniluoto 1982).
- ⁴⁸ Simon (1966:15) uttaler: ”The use of a decision-making framework for political research is not novel; rather, it represents continuing development along paths that stretch back to the beginnings of political science.”
- ⁴⁹ Det er selvsagt en forenkling å snakke om *den økonomiske tilnæringsmåte* – bestemt form. Jfr. Blaug (1980) og Caldwell (1982) for diskusjon av metode-spørsmål i neoklassisk orientert økonomi.
- ⁵⁰ Fullstendighet innebærer at aktøren for ethvert par av foreliggende handlingsalternativer, forutsettes å kunne si hvilket av dem som foretrekkes eller eventuelt om de anses for å være like gode. Transitivitet defineres på følgende måte: Anta at tre handlingsalternativer x, y og z foreligger. Dersom aktøren holder x for å være et alternativ som er minst like godt

- som y og y for å være minst like godt som z, så må også x være minst like godt som z. Dette er altså rent formelle krav til rasjonalitet.
- ⁵¹ Det foreligger flere aksiomatiseringer av teorien om forventet nytte (von Neumann – Morgenstern nytte-teori). Se f. eks. MacCrimmon og Larsson (1979), Fishburn (1979) og Schoemaker (1982). Hvilken status maksimeringshypoteser har i økonomisk teori-dannelse er det langt fra enighet om, jfr. Boland (1981, 1983) og Caldwell (1983).
- ⁵² Mueller (1979:1) sier at forestillingen om mennesket som "an egoistic, rational, utility maximizer" råder grunnen når det gjelder det økonomiske studiet av politikk. I et senere arbeid poengterer han at "the rational egoism postulate has two components: an assumption that individuals are egoistic, i. e., pursue their own ends, and an assumption that they do so in a rational or consistent manner" (Mueller 1986:8). Det kan videre sies å være en dobbelthet i egoisme-postulatet. På den ene siden kan det tenkes å dreie seg om å søke å realisere egen vinning i mer eller mindre snever materiell forstand. For det andre kan egoisme kun stå for det å velge det en selv synes er det beste alternativet i den aktuelle situasjonen. "I dette beste alternativet kan det godt inngå større materiell belønning til andre og mindre materiell belønning til en selv enn hva tilfellet er i andre alternativer som rangeres lavere." (Elster 1979:114). Se Sen (1986) for en inngående analyse av *rational choice* som enten *internal consistency* eller *self-interest pursuit*, og en påpekning av ulike fundamentale vansker som hefter ved begge variantene.
- ⁵³ Se f. eks. Mueller (1979:4), Nelson (1980:72) og van den Doel (1979:5).
- ⁵⁴ Det er betydelig enighet om at enkelhet er vesentlig (Føllesdal m. fl. 1984:71 ff.). Samtidig er det hevdet at innsikten kan forøkes i public choice sammenheng ved å gjøre enkelte ting mer komplekse (Hirschman 1984).
- ⁵⁵ Jfr. note 45 for noen referanser.
- ⁵⁶ Innen normativ analyse kan det imidlertid forekomme at urealistiske forutsetninger styrker et standpunkt. Ut fra et anararkistisk politisk grunnsyn satte Taylor (1976) seg fore å undersøke mulighetene for samarbeid, eller realisering av kollektive goder, i samfunn uten noen stat. Aktørene ble betraktet som nyttemaksimerende egoister. Til tross for dette viste han at samarbeid kunne være et stabilt utfall av aktørenes interaksjon (slik den ble formulert som et n-persons Fangens Dilemma "superspill"). Uten egoisme-postulatet ville Taylors resonnement påkalt mindre interesse, og hans anarkistiske posisjon stått svakere. (Jfr. også Nelson (1986) om det å bygge teori på premisser som ikke er korrekte.)
- ⁵⁷ Uten at det utpensles videre, antyder dette at spørsmålet om realisme i forutsetninger blir å betrakte og behandle noenlunde parallelt til det syn Lakatos (1970) lanserte for spørsmålet om falsifikasjon, hans "sophisticated methodological falsificationism".
- ⁵⁸ I denne forbindelse, jfr. utsagnet om at "collective action may simply be too complex for individual-level explanations to be feasible at the current stage" (Elster 1985:359). Det siktes her primært til spillmodeller som Fangens Dilemma.
- ⁵⁹ Se f. eks. Hovi (1987).
- ⁶⁰ Jfr. Ball (1984:43).

Referanser

- Arrow, K. (1963), *Social Choice and Individual Values*. New Haven: Yale University Press. (Second edition.)
- Ball, T. (1984), "From Paradigms to Research Programs: Toward a Post-Kuhnian Political Science", pp. 23–49 i Asher, H B, Weisberg H F, Kessel, J H og Phillips Shively, W. (eds.), *Theory-Building and Data Analysis in the Social Sciences*. Knoxville: University of Tennessee Press.
- Barry, B. (1982), "Methodology Versus Ideology. The "Economic" Approach Revisited", pp. 123–147 i Ostrom, E. (ed.), *Strategies of Political Inquiry*. London: Sage Publications.
- Beauchamp, T L og Rosenberg, A. (1981), *Hume and the problem of causation*. Oxford: Oxford University Press.
- Berg, O. (1971), "Politikk og livsvilkår". *Statsvetenskaplig Tidskrift*, 219–46.
- Berg, O. (1975), *Stat og samfunn. En innføring i studiet av politikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Berg, O. (1984), "Henry Valen – mannen og faget", pp. 10–36 i Berg, O. og Underdal, A. (red.), *Fra valg til vedtak*. Oslo: Aschehoug.
- Binmore, K. og Dasgupta, P. (red.) (1987), *The Economics of Bargaining*. Oxford: Basil Blackwell.
- Black, D. (1958), *The Theory of Committees and Elections*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Blankart, C B (1987), "Fourteen Years of European Public Choice Society Research", *Public Choice*, 52:3–14.
- Blaug, M. (1980), *The methodology of economics. Or how economists explain*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Boland, L A (1981), "On the Futility of Criticizing the Neoclassical Maximization Hypothesis", *American Economic Review*, 71:1031–1036.
- Boland, L A (1983), "The Neoclassical Maximization Hypothesis: Reply", *American Economic Review*, 73:828–830.
- Boudon, R. (1981), *The logic of social action*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Boudon, R. (1982), *The Unintended Consequences of Social Action*. London: Maxmillan.
- Buchanan, J. (1984), "Politics without Romance: A Sketch of Positive Public Choice and Its Normative Implications", pp. 11–22 i Buchanan, J. og Tollison, R. (eds.), *The Theory of Public Choice – II*. Ann Arbor: University of Michigan Press.

- Caldwell, B.J. (1982), *Beyond Positivism. Economic Methodology in the Twentieth Century*. London: George Allen and Unwin.
- Caldwell, B.J. (1983), "The Neoclassical Maximization Hypothesis: Comment", *American Economic Review*, 73:824–827.
- Coleman, J. (1986), *Individual interests and collective action*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dahl, A. (1977), *Forklaring og lovmessighet. Om vitenskapelig forklaring med utgangspunkt i Carl G. Hempels filosofi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Dahl, O. (1986), *Problemer i historiens teori*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Dahl, R. (1963), *Modern Political Analysis*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall Inc.
- Dalseth, E. (1972), *Sosiologi og filosofi. Debatten om sosiologiens grunnlag*. Oslo: Universitetsforlaget.
- van den Doel, H. (1979), *Democracy and welfare economics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Donagan, A. (1964), "The Popper-Hempel Theory Reconstructed", *History and Theory*, vol. 1.
- Downs, A. (1957), *An Economic Theory of Democracy*. New York: Harper and Row.
- Easton, D. (1953), *The Political System*. New York: Alfred Knopf.
- Easton, D. (1966), "Alternative Strategies in Theoretical Research", pp. 1–13 i Easton, D. (ed.), *Varieties of Political Theory*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Elster, J. (1977), "Statens rolle i marxistisk teori", *Tidsskrift for samfunnsforskning*, pp. 92–118.
- Elster, J. (1979), *Forklaring og dialektikk. Noen grunnbegreper i vitenskapsteorien*. Oslo: Pax.
- Elster, J. (1981), *Marxism, social class and scientific explanation*. Upublisert manuskript.
- Elster, J. (1983a), "Offentlighet og deltakelse. To teorier om deltakerdemokratiet", pp. 13–29 i Bergh, T. (red.), *Deltakerdemokratiet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Elster, J. (1983b), *Explaining Technical Change. A Case Study in the Philosophy of Science*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Elster, J. (1983c), *Sour Grapes*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Elster, J. (1983d), "The Crisis in Economic Theory", *London Review of Books*, pp. 5–7, 20 October–2 November.
- Elster, J. (1985), *Making Sense of Marx*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Elster, J. (1986), "Introduction", pp. 1–33 i Elster, J. (ed.), *Rational Choice*. Oxford: Basil Blackwell.
- Farr, J. (1982), "Humean Explanations in the Moral Sciences", *Inquiry*, 25:57–80.
- Farr, J. (1983), "Popper's Hermeneutics", *Philosophy of the Social Sciences*, 13:157–76.
- Farr, J. (1985), "Situational Analysis: Explanation in Political Science", *Journal of Politics*, 47:1085–1107.
- Fay, B. og Donald Moon, J. (1977), "What Would An Adequate Philosophy of Social Science Look Like?", *Philosophy of the Social Sciences*, 7:209–27.
- Feyrabend, P. (1975), *Against Method. Outline of an Anarchistic Theory of Knowledge*. London: New Left Books.
- Fiorina, M.P. (1984), "Formal Models in Political Science", pp. 67–93 i Asher, H.B., Weisberg, H.F., Kessel, J.H. og Phillips Shively, W. (eds.), *Theory-Building and Data Analysis in the Social Sciences*. Knoxville: University of Tennessee Press.
- Fishburn, P. (1979), "On the Nature of Expected Utility", pp. 243–257 i Allais, M. og Hagen, O. (eds.), *Expected Utility Hypotheses and the Allais Paradox*. Dordrecht: D. Reidel.
- Frazer, W.J. og Boland, L.A. (1983), "An Essay on the Foundations of Friedman's Methodology", *American Economic Review*, 73:129–144.
- Frey, B. (1984), "The public choice view of international political economy", *International Organization*, 38:199–223.
- Frey, B. (1985), "State and prospect of Public Choice: A European view", *Public Choice*, 46:141–161.
- Føllesdal, D., Walløe, L. og Elster, J. (1984), *Argumentasjonsteori, språk og vitenskapsfilosofi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Glover, J. (1977), *Causing Death and Saving Lives*. Harmondsworth: Penguin.
- Hansson, B. (red.) (1980), *Metod eller anarki. Moderna teorier om vetenskapens väsen och metoder*. Lund: Doxa.
- Hempel, C.G. (1966), *Aspects of Scientific Explanation and Other Essays in the Philosophy of Science*. New York: Free Press.
- Hernes, G. (1985), *Økonomisk organisering*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hiort, F. (1972), *David Hume. Liv og filosofi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hirschman, A.O. (1970), *Exit, Voice, and Loyalty. Responses to Decline in Firms, Organizations and States*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Hirschman, A.O. (1984), "Against Parsimony: Three Easy Ways of Complicating Some Categories of Economic Discourse", *American Economic Review*, 74:89–96 (papers and proceedings).
- Hovi, J. (1987), "The Contradictions of Rational Abstinence: Contrafinality, Voting and Games without a Solution", kommer i *Scandinavian Political Studies*.
- Hume, D. (1985), *Essays. Moral, Political, and Literary*. Indianapolis: Liberty Classics.
- Johansen, L. (1983), *Opptakt til sosialøkonomien*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kamlet, M., Citrin, J. og Levy, F. (1986), "Satisficing Behavior in Spatial Models", *Political Methodology*, 11:19–41.
- Kaplan, A. (1964), *The Conduct of Inquiry. Methodology for Behavioral Science*. San Francisco: Chandler Publishing.
- Kim, J. (1972), "Explanation in Science", i *Encyclopedia of Philosophy*. New York: Macmillan.
- Kuhn, T. (1962), *The Structure of Scientific Revolutions*. Chicago: Chicago University Press. (Ny utvidet ut-

- gave i 1970.)
- Lakatos, I. (1970), "Falsification and the Methodology of Scientific Research Programs", i Lakatos, I. og Musgrave, A. (eds.), *Criticism and the Growth of Knowledge*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Laudan, L. (1977), *Progress and Its Problems. Towards a Theory of Scientific Growth*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Laurin, U. (1986), *På heder och samvete. Skattefuskets orsaker och utbredning*. Stockholm: Norstedts.
- Leach, J. (1968), "The Logic of the Situation", *Philosophy of Science*, 35:258-273.
- Lewin, L. (1984), *Strategi och ideologi. Svensk politik under 100 år*. Stockholm: Norstedts.
- Luce, R D og Raiffa, H. (1957), *Games and Decisions: Introduction and Critical Survey*. New York: Wiley.
- Lukes, S. (1973), *Individualism*. Oxford: Blackwell.
- MacCrimmon, K R og Larsson, S (1979), "Utility Theory: Axioms versus Paradoxes", i Allais, M. og Hagen, O. (eds.), *Expected Utility Hypotheses and the Allais Paradox*. Dordrecht: D. Reidel.
- Machiavelli, N. (1898), *Fyrsten*. Kristiania: Det norske Aktieforlag.
- Martin, M. (1968), "Situational Logic and Covering Law Explanations in History", *Inquiry*, 11:388-399.
- Midgaard, K. (1977), "On the problem of objectivity in the social sciences with a particular view to the significance of situational logic", *Danish Yearbook of Philosophy*, 14:127-39.
- Moe, T. (1979), "On the Scientific Status of Rational Models", *American Journal of Political Science*, 23:215-43.
- Moon, J. Donald (1975), "The Logic of Political Inquiry: A Synthesis of Opposed Perspectives", i Greenstein, FI og Polsby, N W (eds.), *Handbook of Political Science*, vol. 1. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Mueller, D. (1979), *Public Choice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mueller, D. (1986), "Rational egoism versus adaptive egoism as fundamental postulate for a descriptive theory of human behavior", *Public Choice*, 51:3-23.
- Nagel, E. (1963), "Assumptions in Economic Theory", *American Economic Review*, 53:211-219 (med påfølgende kommentarer av Herbert Simon og Paul Samuelson).
- Nelson, A. (1986), "Explanation and Justification in Political Philosophy", *Ethics*, 97:154-76.
- Nelson, WN (1980), *On Justifying Democracy*. London: Routledge and Kegan Paul.
- von Neumann, J. og Morgenstern, O. (1947), *Theory of Games and Economic Behavior*. Princeton: Princeton University Press.
- Nielsen, K. (1972), "Problems of Ethics", i *Encyclopedia of Philosophy*. New York: Macmillan.
- Niiniluoto, I. (1982), "Statistical Explanation", i Fløystad, G. (ed.), *Contemporary Philosophy*. The Hague: Martinus Nijhoff.
- Nozick, R. (1974), *Anarchy, State, and Utopia*. New York: Basic Books.
- Nozick, R. (1981), *Philosophical Explanations*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Olsen, J P (1985), "Nyinstitusjonalismen og statsvitenskapen", *Statsvetenskaplig Tidsskrift*, 88:1-14.
- Olson, M. (1971), *The Logic of Collective Action. Public Goods and the Theory of Groups*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Ordeshook, P C og Shepsle, K A (eds.) (1982), *Political Equilibrium*. Boston: Kluwer Nijhoff.
- Papineau, D. (1978), *For Science in the Social Sciences*. New York: Macmillan.
- Petersson, O. (1987), *Metaforens makt*. Stockholm: Carlssons.
- Popper, K. (1945), *The Open Society and its Enemies*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Popper, K. (1957), *The Poverty of Historicism*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Popper, K. (1976), "The Logic of the Social Sciences", i Adorno, T. m fl, *The Positivist Dispute in German Sociology*. London: Heinemann.
- Popper, K. (1981), "Om skyer og klokker", i *Fornuft og rimelighet som tenkemåte. Utvalgte essays*. Oslo: Dreyer.
- Popper, K. (1981b), "Forutsigelse og profeti i samfunnsvitenskapene", i *Fornuft og rimelighet som tenkemåte. Utvalgte essays*. Oslo: Dreyer.
- Raiffa, H. (1968), *Decision Analysis*. Reading, Mass.: Addison-Wesley.
- Rapoport, A. (1983), *Mathematical Models in the Social and Behavioral Sciences*. New York: Wiley.
- Rasch, B E (1983), "Beslutningssystemer", manuskript, Institutt for statsvitenskap, Oslo.
- Rawls, J. (1971), *A Theory of Justice*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Raz, J. (1982), "The Claims of Reflective Equilibrium", *Inquiry*, 25:307-30.
- Riker, WH (1962), *The Theory of Political Coalitions*. New Haven: Yale University Press.
- Riker, W H (1977), "The Future of a Science of Politics", *American Behavioral Scientist*, 21:11-38.
- Riker, WH (1982), *Liberalism Against Populism. A Confrontation Between the Theory of Democracy and the Theory of Social Choice*. San Francisco: Freeman.
- Riker, W H (1983), "Political Theory and the Art of Heresthetics", i Finifter, A W (ed.), *Political Science. The State of the Discipline*. Washington D.C.: The American Political Science Association.
- Riker, WH (1984), "The Heresthetics of Constitution-Making. The Presidency in 1787, with Comments on Determinism and Rational Choice", *American Political Science Review*, 78:1-16.
- Ryan, A. (1970), *The Philosophy of the Social Sciences*. London: Macmillan.
- Schelling, T C (1978), *Micromotives and Macrobehavior*. New York: Norton.
- Schoemaker, PJH (1982), "The Expected Utility Model: Its Variants, Purposes, Evidence and Limitations", *Journal of Economic Literature*, 20:529-563.
- Schumpeter, J. (1939), *Business Cycles*. New York:

- McGraw-Hill.
- Searle, J R (1970), *Speech Acts. An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sejersted, F. (1983), "Politikk som interessekamp eller styringsproblem", i Bergh, T. (red.), *Deltakerdemokratiet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sen, A. (1970), *Collective Choice and Social Welfare*. San Francisco: Holden-Day.
- Sen, A. (1986), "Rationality and uncertainty", *Theory and Decision*, 18:109–127.
- Shubik, M. (1982), *Game Theory in the Social Sciences: Concepts and Solutions*. Cambridge, Mass.: MIT-Press.
- Simon, H. (1966), "Political Research: The Decision-Making Framework", i Easton, D. (ed.), *Varieties of Political Theory*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Simon, H. (1977), *Models of Discovery*. Dordrecht: D. Reidel.
- Simon, H. (1985), "Human Nature in Politics: The Dialogue of Psychology with Political Science", *American Political Science Review*, 79:293–304.
- Skagestad, P. (1980), *Fornuft og feilbarlighet. Karl Popers kritiske rasjonalisme*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sproule-Jones, M. (1982), "Public Choice Theory and Natural Resources: Methodological Explication and Critique", *American Political Science Review*, 76:790–804.
- Sugden, R. (1981), *The Political Economy of Public Choice*. Oxford: Martin Robertson.
- Taylor, M. (1971), "Review Article: Mathematical Political Theory", *British Journal of Political Science*, 1:339–382.
- Taylor, M. (1976), *Anarchy and Cooperation*. London: Wiley.
- Tranøy, K E (1970), *Vilkårslogikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Tranøy, K E (1976), "Norms of Inquiry: Methodologies as Normative Systems", i Ryle, G. (red.), *Contemporary Aspects of Philosophy*. London: Oriel Press.
- Truman, D. (1958), *The Governmental Process*. New York: Alfred A. Knopf.
- Walt, S. (1984), "Rationality and Explanation", *Ethics*, 94:680–700.
- Walzer, M. (1983), *Spheres of Justice: A Defence of Pluralism and Equality*. New York: Basic Books.
- Weber, M. (1949), *The Methodology of the Social Sciences*. New York: Free Press.
- Weber, M. (1971), *Makt og byråkrati*. Oslo: Gyldendal.
- Young, O. (red.) (1975), *Bargaining. Formal Theories of Negotiation*. Chicago: University of Illinois Press.